

УДК 340.13:159.9:351.74

Процик Любов Сергіївна,
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0002-5440-5826

Бурбій Анастасія Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0003-4866-321X

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ В ОРГАНАХ СИСТЕМИ МВС

У статті наголошується на важливості проведення психологічної діагностики працівників органів системи МВС й прогнозування їх поведінки як складової психопрофілактичної роботи в окресленій сфері. Авторами проаналізовано основні національні нормативно-правові акти, які забезпечують правову основу здійснення психопрофілактичної роботи в органах системи МВС. Констатовано відсутність єдиного підходу до тлумачення зазначеного поняття. Виявлено, що в окремих органах, підпорядкованих МВС України, взагалі не реалізовується цей напрям і відсутнє відповідне нормативне підґрунтя.

Ключові слова: *правове забезпечення, нормативно-правовий акт, психопрофілактична робота, діагностика, прогнозування.*

Умови діяльності підрозділів Міністерства внутрішніх справ України останнім часом ускладнені впливами емоційних і фізичних стресових факторів, пов'язаних із бойовими діями на території держави, постійним зростанням різних надзвичайних ситуацій, загостренням кримінальної обстановки. Зазначені обставини висувають нові вимоги до особистості фахівців екстремального профілю та виконання ними посадових обов'язків. При цьому зростає роль психопрофілактичної роботи як складової системи заходів, орієнтованих на забезпечення високої ефективності діяльності працівників МВС України.

Дослідження проблеми методичного забезпечення психопрофілактичної роботи в правоохоронних органах здійснювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Д. Александров, В. Андросюк, В. Барко, М. Бентон, А. Волмер, Д. Горбенко, Ю. Ірхін, В. Казміренко, В. Криволапчук, І. Клименко, В. Лефтеров, М. Мескон, І. Охріменко, М. Свон, О. Тімченко, О. Хохліна, С. Яковенко та інші. Проте, незважаючи на високий інтерес до теми психопрофілактичної роботи в правоохоронних органах, зокрема органах системи МВС, та значну кількість праць з цього питання, систематизація форм, методів і засобів є недостатньо розробленою. Для

ефективного подолання цієї проблеми необхідно передусім дослідити нормативно-правову основу організацію діяльності із психопрофілактичної роботи у сфері, що досліджується.

Метою статті є дослідження нормативно-правових актів, які забезпечують організацію психопрофілактичної роботи в органах системи МВС.

У процесі реформування МВС України сформовано пакет нормативно-правових актів, які регулюють діяльність системи психологічного забезпечення та профілактичний напрям в окремих підрозділах МВС України, зокрема: у Національній поліції України, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Національній гвардії України, Державній прикордонній службі України. Ці документи акцентують увагу керівників усіх рівнів на необхідності збереження життя і здоров'я особового складу, підвищення рівня загальної та психологічної культури, своєчасної профілактики деструктивної поведінки й самогубств працівників. Розглянемо детальніше особливості організації психопрофілактики у кожному із зазначених підрозділів МВС України відповідно до чинних нормативних документів.

Згідно із наказом МВС України від 17.04.2020 № 345 “Про затвердження Положення про Департамент персоналу Міністерства внутрішніх справ України” одним із основних завдань Департаменту персоналу МВС України є організація психологічного забезпечення персоналу апарату МВС, ЗВО, наукових установ та за дорученням Міністра в межах своїх повноважень – персоналу ЦОВВ та НГУ [1]. Але проблема організації психопрофілактичного напрямку психологічного забезпечення у системі МВС пов'язана з тим, що немає єдиного нормативного документа та сформованого структурного підрозділу, який організовував би та контролював виконання поставлених актуальних завдань, адже кожен орган системи МВС керується окремим наказом. Частково завдання психопрофілактики у системі МВС реалізує відділ психологічного забезпечення Департаменту персоналу, зокрема, напрям роботи з психологами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Кожен орган системи МВС України, який здійснює психологічне забезпечення, реалізує власні заходи психопрофілактики, враховуючи специфіку поставлених перед ним завдань. При цьому не можна оминати увагою той факт, що у Державній міграційній службі України та Головному сервісному центрі МВС України, які також підпорядковуються МВС України, психологічне забезпечення загалом і профілактичний напрям зокрема не реалізовані, відповідно не мають власного нормативно-правового регулювання.

На Національну поліцію України та заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання поширюється дія наказу МВС від 06.02.2019 № 88, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 04 квітня 2019 за № 348/33319 “Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських” [2]. Відповідно до цього наказу одним із ключових завдань системи психологічного забезпечення є психопрофілактична робота щодо об'єктів системи психологічного забезпечення – поліцейських, працівників поліції, а також членів

їх сімей, кандидатів на службу до НПУ, поліцейських ЗВО, курсантів, слухачів ЗВО, ад'юнктів та докторантів. Тобто ми спостерігаємо комплексний підхід до суб'єктного охоплення цього напрямку роботи, що має позитивно впливати на ефективність психопрофілактики. Психопрофілактична робота визначається як комплекс організаційних, психологічних, просвітницьких, психопрофілактичних заходів, що проводяться з метою підтримки оптимальної працездатності працівників поліції, курсантів (слухачів), поліцейських ЗВО, зведення до мінімуму впливу на них несприятливих чинників службової діяльності, збереження їх психологічного та фізичного здоров'я. Цей напрям у НПУ реалізується шляхом комплексу психологічних, діагностичних, просвітницьких, практичних заходів та передбачає проведення цільових психодіагностичних досліджень, експрес-діагностики, консультування, заходів психокорекції, функціонування психотренінгових комплексів, кімнат психологічної саморегуляції, сприяння в організації та проведенні психологічної реабілітації працівників поліції, які перебували в екстремальних ситуаціях.

Для здійснення комплексу психопрофілактичних заходів у психологічній практиці наявний широкий діапазон методик, прийомів, способів, технологій та інших форм роботи. Обираючи конкретний метод, важливо зважити усі показники розвитку особистості та фактори середовища і застосувати інструмент, який допоможе оптимізувати життєву активність особистості, навчить її опановувати психо-емоційний стан і допоможе змінити деструктивні стратегії поведінки. Для ефективної психопрофілактичної роботи цим наказом також передбачені кімнати психологічної саморегуляції, які комплектовані релаксаційними кріслами, музичним центром, акустичною системою, освітлювальною системою реостата (з різнокольоровим забарвленням), аромалампною, а також стільцями та журнальним столиком.

Таким чином, напрям психопрофілактичної роботи у НПУ та закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, має на меті підтримку оптимальної працездатності об'єктів психологічного забезпечення, зведення до мінімуму впливу на них несприятливих чинників їх діяльності, а також збереження психологічного та фізичного здоров'я.

Організація психологічного забезпечення у Національній гвардії України здійснюється відповідно до:

– наказу МВС України від 08.12.2016 № 1285, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19.01.2017 за № 80/29948 “Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в НГУ”;

– наказу МВС України від 14.01.2019 № 10, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30.01.2019 “Про затвердження норм належності майна підрозділів психологічного забезпечення в НГУ” в редакції наказу МВС від 18.03.2021 № 200;

– наказу МВС України від 01.09.2017 № 749, “Про затвердження Інструкції про порядок організації та проведення опитування особового складу Національної гвардії України з використанням поліграфа”;

– наказу командувача НГУ від 17.02.2017 № 101 “Про затвердження Тимчасової програми психологічної реабілітації військовослужбовців НГУ в системі медичної реабілітації на базі медичного центру “Нові Санжари” НГУ”;

– наказу командувача НГУ від 04.04.2016 № 188 “Про затвердження Методичних рекомендацій про засади побудови та порядок експлуатації психологічної смуги імітації екстремальних (бойових) умов службово-бойової діяльності підрозділів Національної гвардії України”;

– наказу командувача НГУ від 01.09.2017 № 555 “Про затвердження Інструкції з організації психологічного супроводу виконання службово-бойових завдань особовим складом Національної гвардії України”;

– наказу командувача НГУ від 31.03.2017 № 196 “Про затвердження інструкцій з професійно-психологічного відбору та вивчення соціально-психологічного клімату у військових колективах, психологічних аспектів надзвичайних подій”;

– директиви командувача НГУ від 28.05.2019 № Д-11 “Про вдосконалення роботи з профілактики суїцидів серед особового складу Національної гвардії України”.

Відповідно до наказу МВС України “Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в НГУ” психопрофілактика – це комплекс організаційних, службових, правових, просвітницьких, соціально-економічних, психологічних та медичних заходів, спрямованих на попередження виникнення та розвитку психічних розладів, негативних психологічних станів за допомогою створення сприятливих психологічних умов для навчання, виконання службово-бойових завдань, попередження психологічного виснаження, зниження рівня психологічної безпеки особистості, професійного вигорання та деформації особового складу, надання психологічної підтримки військовослужбовцям, особливо в період їх адаптації до військової служби, та військовослужбовцям, віднесеним до групи посиленої психологічної уваги, з метою забезпечення їх високої працездатності та ефективності службово-бойової діяльності [3].

Суб’єктами психологічного забезпечення в НГУ, які реалізують психопрофілактичний напрям роботи, є підрозділи психологічної служби (відділ, відділення, служби) та посадові особи (психологи), які входять до їх складу. Заходи психопрофілактики спрямовані на об’єкти психологічного забезпечення в НГУ: військовослужбовці та працівники (особовий склад), резервісти НГУ, члени їх сімей, а також кандидати для проходження військової служби (навчання) та служби у військовому резерві НГУ. Організація методичної підготовки психологів покладається на начальника відділу психологічного забезпечення Головного управління НГУ. Порядок її проведення визначається командувачем Національної гвардії України. Для здійснення професійної діяльності психологам виділяються окремі робочі кабінети, персональна електронно-обчислювальна техніка, аудіо- та відеотехніка, засоби зв’язку та організаційна техніка, програмне забезпечення, допоміжні технічні засоби згідно з Нормами належності [4]. Свою діяльність загалом та психопрофілактичний напрям зокрема підрозділи психологічної служби НГУ організовують на підставі планів психологічного забезпечення службово-бойової діяльності військової частини на рік.

Державна прикордонна служба України реалізує психологічне забезпечення відповідно до наказу МВС від 09.03.2021 № 179, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 квітня 2021 р. за № 533/36155 “Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній прикордонній службі України”.

Психопрофілактика ДПСУ має багато спільних рис із цим же напрямом в НГУ, адже воєнізована організація цих підрозділів МВС України та характер завдань, які вони виконують, мають певну специфіку.

Це також комплекс організаційних, службових, правових, просвітницьких, соціально-економічних, психологічних та медичних заходів, спрямованих на запобігання виникненню та розвитку психічних розладів, негативних психологічних станів за допомогою створення сприятливих психологічних умов для навчання, виконання завдань з охорони державного кордону, запобігання психологічному виснаженню, зниженню рівня психологічної безпеки особистості, професійного вигорання та деформації особового складу Держприкордонслужби, надання психологічної підтримки особовому складу, особливо в період адаптації до військової служби. З метою диференційованого розподілу заходів психопрофілактики утворюється група індивідуальної соціально-психологічної допомоги шляхом визначення (вибірки) кола осіб, які потребують першочергової психологічної допомоги у зв'язку з особливостями впливу на них стрес-факторів оперативної-службової і позаслужбової діяльності [5].

Суб'єктами психологічного забезпечення, які реалізують психопрофілактичний напрям у ДПСУ, є психологи органів та підрозділів Держприкордонслужби, профільні фахівці закладів охорони здоров'я органів та підрозділів Держприкордонслужби, підрозділи психологічного забезпечення Держприкордонслужби. Їх діяльність спрямована на об'єкти психологічного забезпечення: особовий склад Держприкордонслужби, члени їх сімей, кандидати для проходження військової служби (навчання) в Держприкордонслужбі. Організація методичної підготовки психологів покладається на начальника підрозділу психологічного забезпечення Адміністрації Держприкордонслужби. Для здійснення професійної діяльності психологам виділяються окремі робочі кабінети, персональна електронно-обчислювальна техніка, аудіо- та відеотехніка, засоби зв'язку, організаційна техніка, програмне забезпечення, допоміжні технічні засоби.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) здійснює організацію психологічного забезпечення, керуючись наказом МВС від 31.08.2017 № 747, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14 листопада 2017 р. за № 1390/31258 “Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій”. Відповідно до цього наказу психопрофілактика є комплексом організаційних, службових, просвітницьких та психологічних заходів, спрямованих на збереження, відновлення соціально-психологічного благополуччя та здоров'я осіб рядового і начальницького складу, рятувальників та працівників з метою забезпечення їх ефективної діяльності [6].

Підсумовуючи, зазначимо, що психопрофілактична робота в органах системи МВС України зосереджена на соціально-економічних, правових, організаційних, службових, психологічних, педагогічних та медичних заходах, спрямованих на збереження, зміцнення і відновлення психологічного благополуччя та здоров'я працівників, попередження виникнення соціально-психологічної та особистісної дезадаптації. Проведений аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення психопрофілактичної роботи в органах системи МВС України засвідчив, що кожен орган системи МВС України, який здійснює психологічне забезпечення,

має свої особливості у трактуванні поняття “психопрофілактика” та реалізує власні заходи психопрофілактики, враховуючи специфіку поставлених перед ним завдань. Як зазначалось вище, у Державній міграційній службі України та Головному сервісному центрі МВС України, які також входять до підпорядкування МВС України, психологічне забезпечення загалом і профілактичний напрям зокрема не реалізовані. Це частково пояснюється цивільним напрямом роботи цих установ, відповідно, меншим ризиком для життя і здоров'я їх працівників. Проте така робота зустрічається з постійним стресом та потребою працювати з великою кількістю людей, таким чином, існує об'єктивна потреба у запровадженні напряму психопрофілактики в цих установах та розробці власного нормативно-правового регулювання.

Дискусійним є питання організації психопрофілактичного напряму психологічного забезпечення у системі МВС України. Нині немає єдиного нормативного документа та сформованого структурного підрозділу, який би організовував і контролював виконання поставлених актуальних завдань, адже кожен орган системи МВС керується окремим наказом. З одного боку, наявність такого нормативно-правового документа дасть можливість уніфікувати та відпрацювати як термінологію, так і систему психопрофілактики на всіх рівнях. А з іншого – особливості організації кожного підрозділу МВС України та поставлених перед ними завдань відмінні між собою, відповідно, є ризик, що єдиний нормативно-правовий документ, який регулюватиме механізм психопрофілактики, не зможе охопити всі запити.

На нашу думку, є доцільною організація більш чіткої взаємодії у напрямі психопрофілактики між різними службами і підрозділами МВС України та розробка науково обґрунтованої моделі психопрофілактичної роботи, систематизація форм, методів і засобів психопрофілактики з використанням сучасних стандартизованих методик, а також психоедукація персоналу правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про Департамент персоналу Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 17.04.2020 № 345. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2022).
2. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із спеціфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: наказ МВС від 06.02.2019 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> (дата звернення: 07.10.2022).
3. Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в НГУ: наказ МВС України від 08.12.2016 № 1285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0080-17#Text> (дата звернення: 11.10.2022).
4. Про затвердження Норм належності майна підрозділів психологічного забезпечення в НГУ: наказ МВС України від 14.01.2019 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0117-19#n13> (дата звернення: 11.10.2022).
5. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній прикордонній службі України: наказ МВС від 09.03.2021 № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0533-21#Text> (дата звернення: 05.10.2022).
6. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій: наказ МВС від 31.08.2017 № 747. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17#Text> (дата звернення: 12.10.2022).

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Departament personalu Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy. "On the approval of the Regulations on the Personnel Department of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 04.17.2020 No. 345". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (Date of Application: 10.10.2022) [In Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii systemy psykholohichnoho zabezpechennia politseyskykh, pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy ta kursantiv (slukhachiv) zakladiv vyshchoi osvity iz spetsyfichnymy umovamy navchannia, yaki zdiisniuiut pidhotovku politseyskykh. "On the approval of the Procedure for organizing the system of psychological support for police officers, employees of the National Police of Ukraine and cadets (students) of higher education institutions with specific learning conditions that train police officers": Order of the Ministry of Internal Affairs of February 6, 2019 No. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> (Date of Application: 07.10.2022) [In Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro psykholohichne zabezpechennia v NHU. "On the approval of the Regulation on psychological support at NSU: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 08.12.2016 No. 1285". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0080-17#Text> (Date of Application: 11.10.2022) [In Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Norm nalezhnosti maina pidrozdiliv psykholohichnoho zabezpechennia v NHU. "On the approval of the Norms of Property Ownership of Psychological Support Units at NSU": Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated January 14, 2019 No. 10". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0117-19#n13>. (Date of Application: 11.10.2022) [In Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Poriadku psykholohichnoho zabezpechennia v Derzhavnii prykordonnii sluzhbi Ukrainy. "On the approval of the Procedure for Psychological Support in the State Border Service of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs dated 09.03.2021 No. 179". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0533-21#Text> (Date of Application: 05.10.2022) [In Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Poriadku psykholohichnoho zabezpechennia v Derzhavnii sluzhbi Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii. "On the approval of the Procedure for Psychological Support in the State Emergency Service of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs dated 31.08.2017 No. 747". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17#Text>. (Date of Application: 12.10.2022) [In Ukrainian].

UDC 340.13:159.9:351.74

Protsyk Liubov,Candidate Sci. (Psychology), Senior Researcher of the State
Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-5440-5826**Burbii Anastasiia,**Candidate Sci. (Law), Senior Researcher of the State
Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-4866-321X**ANALYSIS OF THE REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF
PSYCHOPROPHYLACTIC WORK IN BODIES OF THE MIA SYSTEM**

Any social relations need appropriate legal regulation, which provides their form and organizes them. The relationships that directly affect human life and health, public order, and public safety requirements require special vigilance. The Ministry of Internal Affairs of Ukraine is a multidisciplinary service-oriented institution that

forms the state's law enforcement and security policy. Various institutions fall under his authority, including those of a paramilitary nature, whose employees constantly face difficult and often stressful situations, which can have a direct negative impact on the quality of their duties and on their state of health. Therefore, in the process of functioning of the Ministry of Internal Affairs and its subordinate institutions, an important place is occupied by psychological support, in particular, the direction of psycho-prophylactic work, which aims to support the optimal working capacity of law enforcement officers, to minimize the impact on them of adverse factors of their activities, and to preserve psychological and physical health.

The authors stated that the authorities had formed a package of legal acts that provide the basic principles for the organization of psycho-prophylaxis activities, in particular, determining the tasks, goals, types, and terms of activities, expected results, and indicators of the quality of the activities carried out.

In the process of analyzing them, we found that that psycho-prophylaxis in the bodies of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is focused on socioeconomic, legal, organizational, official, psychological, pedagogical, and medical measures aimed at preserving, strengthening, and restoring the psychological well-being and health of employees, preventing the occurrence socio-psychological and personal maladaptation.

However, it should be noted that the adopted normative legal acts relate to individual divisions of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: the National Police of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the State Emergency Service of Ukraine, and the State Border Guard Service of Ukraine. The psychological support of each of the mentioned subdivisions of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is regulated by separate regulatory acts. Accordingly, it was established that this area has no single systematic document of a unified nature and formed a structural division that would organize the psycho-prophylaxis activities. Ergo, there is also no single external control over the implementation of psycho-prophylaxis in the bodies of the Ministry of Internal Affairs. This provokes a situation when each body of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which provides psychological support, has its own peculiarities in the interpretation of the concept of "psycho-prophylaxis" and implements its own psycho-prophylaxis measures, taking into account the specifics of the tasks assigned to it.

On the one hand, the existence of a single legal document would make it possible to unify and refine both terminology and the system of psycho-prophylaxis at all levels. On the other hand, the specifics of the organization of each unit of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and their assigned tasks vary so much that there is a risk that a single legal document that will regulate the psycho-prophylaxis mechanism might not be able to cover all requests.

The article states that it is expedient to organize a clearer interaction in the field of psycho-prophylaxis between various services and divisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and to develop a scientifically based model of psycho-prophylaxis work, systematization of forms, methods, and means of psycho-prophylaxis using modern standardized methods, as well as psychoeducation of law

enforcement personnel.

Keywords: legal support, normative legal act, psycho-prophylactic work, diagnostics, forecasting.

Отримано 30.11.2022